

II. SZAKASZ

A magyarországi románokról általában.

Magyarországon az 1900. évi népszámlálás adatai szerint 2,799.479 román van, ami Magyarország összes lakosainak 14.5%-át teszi ki. Az 1880-iki népszámlálás óta a románok 210.413 lélekkel szaporodtak, ami 8.12%-nak felel meg, amelylyel szemben a magyarok 18.8%, a németek 7.3%, a tótok 6.4%-kal szaporodtak.

A magyarországi románok vallás tekintetében a görög-katolikus román és a görög keleti román egyházhoz tartoznak.

A magyarországi görög katolikus román egyház 1853-tól kezdve Balázsfalva székhelylyel négy és pedig: a balázsfalvai, a nagyváradi, a lugosi és a szamosujvári egyházmegyékből álló érseki provinciát képez, amelyhez az 1900-ik évi népszámlálás adatai alapján 1,094.661 (az egyházi statisztika adatai alapján 1,253.414) lélek tartozik, akik 1.525 anyaplébániát és 1.830 fióklébániát képeznek, amelyekben 1.831 egyén teljesít egyházi funkciót.

A magyarországi görög keleti román egyház 1864-től kezdve Nagyszeben székhelylyel három és pedig: a nagyszebeni, az aradi és a karánsebesi egyházmegyékből álló, az 1868. évi IX. törvénycikk által biztosított autonóm érseki provinciát képez, amelyhez az 1900. évi népszámlálás adatai alapján 1,704.818 (az egyházi statisztika adatai alapján 1,773,341) lélek tartozik, akik 1838 anyaplébániát és 733 fióklébániát képeznek, amelyekben 2059 egyén teljesít egyházi funkciót. Ezen egyház összes vagyona körülbelül 70.000,000 korona.

Eszerint a hazai románok 3363 anya- és 2563 fióklébániát képeznek, amelyekben összesen 3890 egyén teljesít egyházi funkciót.

A hazai románoknak a következő román tannyelvű tanintézetek vannak:

a) 5 papnöveldejük 5 szemináriummal; ezek közül a következő 2 görög katolikus: a balázsfalvai, a szamosujvári; a következő 3 pedig görögkeleti: a nagyszebeni, az aradi, a karánsebesi.

b) 6 tanítóképezdájuk 6 alumneummal; ezek közül a következő 3 görög katolikus: a balázsfalvai, a szamosujvári, a nagyváradi; a következő 3 pedig görög keleti: a nagyszebeni, az aradi, a karánsebesi.

c) 4 főgymnasiumuk, ezek közül a következő 2 görög katolikus: a balázsfalvai, a belényesi; görög keleti: a brassói; alapítványi pedig: a naszódi.

d) 1 algyimnasiumuk, még pedig: a brádi, amely görögkeleti.

e) 1 alreáliskolájuk: a brassói, amely görög keleti.

f) 1 felsőkereskedelmi iskolájuk: a brassói, amely görög keleti.

g) A középiskolákkal kapcsolatban álló 9 fiu internátusuk, ezek közül a következő 3 görög katolikus: a balázsfalvai, a belényesi, a nagyváradi; a következő 4 görögkeleti: a belényesi, a lugosi, a nagyváradi, a temesvári; felekezetnélküli pedig: a máramarosszigeti, amelyet «A máramarosi román népnevelési egyesület» tart fenn és a karánsebesi, amelyet a karánsebesi vagyonszövetség alap tart fenn. Most áll létesítés alatt a naszódi vagyonszövetség alap által Naszódon létesítendő fiu internátus.

h) 5 felsőleányiskolájuk leányinternátussal, ezek közül a következő 2 görög katolikus: a balázsfalvai, a belényesi; a következő 2 görögkeleti: az aradi, a lugosi; felekezetnélküli pedig: a nagyszebeni, amelyet «A román irodalmi és közművelődési egyesület» tart fenn.

i) A román nőegyletek által fentartott 4 leányiskolájuk és pedig: Abrudbányán, Brassóban, Nagyszebenben és Szilágy-Somlyón és 1 leány internátusuk Brassóban.

j) 1 ipari és háztartási iskolájuk, amelyet Nagyszebenben, az oda való román nőegylet tart fenn.

k) 2985 felekezeti népiskolájuk, amelyekben 3076 tanító működött, ez iskolák közül 1.295 görög katolikus, amelyekben 1283 tanító tanított és 1690 görög keleti, amelyekben 1793 tanító tanított.

A hazai románoknak vannak ezeken kívül milliókra menő ösztöndíjalapítványaik, amelyek közül a legnagyobb a Gozsdu-alapítvány, amelynek vagyona 1907. január 1-én 6,493.055 koronát tett ki.

A hazai románoknak a következő kulturális egyleteik vannak:

a) A Nagyszebenben székelő «Román irodalmi és közművelődési egyesület» (Astra), amelynek vagyona 824.812 K.

b) Az Aradon székelő «Aradi román nemzeti egyesület», amelynek vagyona 18.609 K 19 f.

c) A Máramarosszigeten székelő «Máramarosi román népnevelési egyesület», amelynek vagyona 43.000 korona.

d) A Fogarason székelő «Progresul» egyesület, amelynek vagyona egy pár ezer korona.

e) A «román színház alap szerzési társulat», amelynek vagyona 409.419 K 91 f.

f) A budapesti egyetemi román ifjaknak van egy «Petru Maior» nevezetű egyesületük.

g) Van 25 nőegyletük;

h) 113 román dal- és zene-egyletük;

i) 33 olvasó egyesületük (kaszinójuk);

j) 49 lapjuk, amelyek közül 20 politikai, 4 társadalmi, 6 egyházi és iskolai, 4 szépirodalmi, 8 pénzügyi, gazdasági, kereskedelmi és ipari, 4 élclap és 3 szaklap.

Ezer román közül 144 tud írni és olvasni akkor, amidőn ezer magyar közül 537, ezer német közül 629, ezer tót közül 527, ezer horvát közül 477, ezer szerb közül 319 és ezer ruthén közül 131 tud írni és olvasni.

A románok analfabétáinak a nagy száma arra a körülményre vezethető vissza, hogy a tanköteles román gyermekek közül csak 64% járt iskolába akkor, a midőn a magyar tanköteles gyermekek közül 81.3 %, a német tanköteles gyermekek közül 89.3%, a tót tanköteles gyermekek közül 84.4%, a szerb tanköteles gyermekek közül 77.6%, a ruthén tanköteles gyermekek közül 61.1% járt iskolába. A közép- és a felső iskolákat illetőleg pedig minden 100.000 románra 151 olyan román tanuló esik, akik a középiskolákat és 18 olyan román tanuló esik, akik a felső iskolákat látogatják.

A hazai román kulturális intézményeket igen jelentékenyen támogatják a hazai román pénzintézetek, amelyek 1906-ban 113.924 koronát fordítottak román kulturális célokra, valamint a milliósokkal rendelkező naszódi és karánsebesi volt határőrvidéki alapok is.

A hazai románok a magyar nyelv tudását illetőleg a legkedvezőtlenebb arányszámot adják, mert amíg ezer román közül csak 69 (43 férfi és 26 nő) beszél magyarul, addig ezer német közül 251, ezer horvát közül 174, ezer tót közül 119, ezer szerb közül 111, ezer ruthén közül 83 beszél magyarul.

A hazai román családok közül 6.6% vadházasság, a román gyermekek közül pedig 15.4% törvénytelen; a románlakta vidékeken a jogérvényesen elítéltek 66.94%-a román, míg ezzel szemben a tótlakta vidékeken a jogérvényesen elítéltek 61.57%-a tót, a szerb lakta vidékeken a jogérvényesen elítéltek 44.64%-a szerb, a ruthén lakta vidékeken a jogérvényesen elítéltek 39.45%-a ruthén, a német lakta vidékeken a jogérvényesen elítéltek 21.11%-a német; különben pedig Magyarországon 100 jogérvényesen elítélt közül 13.43% román, ezzel szemben 13.17% tót, 7.08% német, 3.06% szerb, 1.06% ruthén, 0.76% horvát.

A hazai románoknak van:

a) a fiókokkal együtt 170 pénzintézetük, amelyeknek rész-

vénytőkék 19.806,618 korona, tartalék-alapjaik 6.200,113 korona, tisztviselői nyugdíjalapjaik 1.401,024 korona, jótékonycélu alapjaik 155.899 korona, összes vagyonuk 27.563,654 koronát tesznek ki, 1906-ban tiszta nyereségük 2.290,426 korona volt, amelyből 113.924 koronát fordítottak román kulturális célokra. Kölsönképpen 1906-ban 110.138,396 koronát nyújtottak.

Ezekben a pénzüzetekben 1906-ban 665 román tisztviselő volt alkalmazva, akiknek a száma azonban ma már a 700-at is meghaladja.

A hazai román pénzüzetek 1907-ben, Nagyszeben székhellyel, «Solidaritatea» nevű szövetkezetet létesítettek.

b) 51 szövetkezetük, kereskedelmi társaságuk, fogyasztási egyletük.

A fennálló szövetkezetek támogatására és újaknak a létesítésére alakult 1907. december hó 22-ikén Szászváros székhellyel a «Központi szövetkezet».

c) 2 gazdasági egyletük.

d) 17 kereskedő- és iparos egyletük.

e) 27 temetkezési egyletük.

Magyarországon a 100 katasztrális holdat meghaladó birtokok száma 24.444, amelyek közül 1.068 román kezekben van, ezek közül 32 meghaladja az 1.000 katasztrális holdat. Az 1.000 katasztrális holdat meghaladó birtokosok között van: 1. a nagyváradai görög katolikus püspökség, amelynek 139.115 hold; 2. a balázsfalvai görög katolikus román érsekség, amelynek 6.613 hold; 3. a volt naszódi határőrvidéki alap, amelynek 12.254 hold; 4. a volt karánsebesi határőrvidéki alap, amelynek 248,000 hold birtoka van; 5 az aradi görög keleti román egyházmegye, amely az eddigi birtokait csak nem rég növelte a Szerbszentmiklós határában elterülő gróf Szápáry Pál birtokkal, amelyet 1.200,000 K-ért vett meg; 6 a balázsfalvai Şuluţiu Şterca Sándor alapítvány, amelynek 3349 hold birtoka; 7. a balázsfalvai «Szent Háromság»-ról elnevezett zárda, amelynek 2.726 hold birtoka; 8. a brádi görögkeleti román gymnasium, amelynek 2.146 hold birtoka van.

A hazai románok kezében levő birtokok legnagyobb része nem haladja meg a 20 katasztrális holdat.